

negotio pictoris, qui imaginem corpoream ad lineamenta demenda, inducenda vel clariora facienda sub manum revocat. Hoc vero negotium in repraesentatione notionis potest adesse vel abesse. Atque inde divisio notionum in notiones, in quibus nil quicquam negatur aut affirmatur, & in notiones, de quibus negatio vel affirmatio fit. Nos priori generi notionum, quas quanquam ex innumeris aliis notionibus compositas, tamen animus sibi repraesentat sine dedita opera eas afficiendi, non possumus significantius nomen reperire, quam si eas dicimus *notiones solitarias aut coelibes*. Tum vero illas binas notiones, quae sociantur eo dedito consilio, ut altera alteram afficiat, dicemus *notiones sociatas* & uno nomine *cognitiones*. Nominatio haec magis magisque sese probabit per compagem libri reliquam.

CAPVT II.

DE ORTV NOTIONVM IN ANIMIS HOMINVM.

§. II. Qui animum nostrum nullo alicujus organi intervallo solo jussu voluntatis jussit ex nihilo prodire, eum per se certum est, posse quoque manu quasi contigua nullo instrumenti aut sensuum interventu in hunc eundem animum sive orientem sive jam existentem, notiones informare. Cujusmodi ortus rationem

A ;

necesse

neceſſe eſt fuiſſe notionibus divinatorum myſteriorum, quas illi viri acceperunt, quibus eas Deus informavit primis.

§. 12. Ceterum hoc loco nonniſi aſſumimus, ut rem inductione experientiae ſtantem, illas notiones, quae animo non informatae ſunt manu quaſi contigua Dei, omnes informari ex exemplis rerum per ſenſus, atque ſi exemplum intra animum eſt, ſola perceptione interna: ita quidem, ut ex notionibus hoc modo informatis animus intra ſe poſſit formare notiones novas &c.

Notio ſimulatque dedita opera cum ſuis notis cogitatur, induit per ſe naturam cognitionis (propoſitionis.) Quare cum notionum & cognitionum naſcentiae ratio ad idem recidat, infra vero de ortu & propagatione cognitionum data opera agendum ſit, ſuperiora illa hic tantum praeciſe dicta ſunto.

Quomodo animus ex notionibus ſibi informatis formet novas.

§. 13. Omnes fere & ſingulae notiones videntur ex aliis aliquibus notionibus compoſitae, nam & ipſas quasque res ſimpliciſſimas vix ſine cogitatione plurium notionum cogitare licet. Praeterea nulla eſt notio, quae non variis modis extra ſe cum aliis notionibus cohaereat, hoc eſt, omnifaria adjuncta habeat. Cum vero res voluntatis ſit mentem à notionibus his, illis, avertere, obvertere, atque ipſas has averſiones & obverſiones infinitis modis miſcere; apparet per ſe,

se, id quod sua quemque experientia satis docere potest, esse animo in notionum in animo existentium formas vim quasi infinitam: hoc est, habere animum patentissimam facultatem ex notionibus jam informatis & existentibus faciendi sibi notiones alias atque alias novas; sive illae in rebus habeant exemplum, sive minus.

§. 14. Facultas illa faciendi ex notionibus jam existentibus alias atque alias novas versari potest primo in *componendo*; sive id fiat consilio tantum fingendi, sicuti si alas & equum compono, adjunctis quibusdam rationibus externis, ut inde fiat notio Pegasi; sive id fiat per ipsum studium veritatis, sicuti si notiones compono, quae particulatim verbis informatae sunt. Sed & est quaedam notionum compositio, quae suo modo arbitraria est, nec tamen veritatem afficit; sicuti si per occasionem notabilium terminorum alius complexus est quatuor annos eosque nominavit Olympiada, alius annos quindecim, eosque nominavit Indictionem &c. Sic cum complectamur rei alienae ablationem factam incio & invito domino lucrificandi causa, eamque dicamus furtum; demta vero ignoratione domini, rapinam; fieri quoque potest, ut alicui libeat cum notione furti congregare multitudinem aliarum notionum, easque omnes similiter complecti nomine uno & notione una.

Deinde etiam eadem facultas eadem opera versatur in *dividendo*, *separando*, *plane removen-*

do &c. sed majoris considerationis erit facultas *abstrahendi*.

De ortu notionum substantiae & accidentis, uti vocant, praedicamentalis; item essentiae, attributi & accidentis &c.

§. 15. Nulla res, quantumvis simplex, est sola, hoc est, res sine re. Nam si non ipsa partes habet, sunt tamen plures distinctae externae res, ad quas sese referat, & referre possit. Itaque nulla est res, in cujus notione animus non possit plura discernere. Tum vero idem animus, qui plura discernit, potest quoque non modo haec aut illa à re abstrahere h. e. seorsim cogitare v. g. angulos seorsim à triangulo, partes superficiei confuse oculis perceptas seorsim à corpore, sed & earum rerum notionibus eam formam induere, quae concrecentiam in vagum implicet cum re qualibet, eo consilio, ut eae notiones abstractae per suam formam possint applicari notionibus rerum quarumlibet. V. g. postquam à triangulo anguli cogitando abstracti sunt, potest animus his angulis hanc formam induere, ut cogitet non *anguli* sed *habens angulos: angularis*: quo facto notio illa *habens angulos* quarumlibet rerum notionibus, prout opus est, applicari potest; sicut certe *angulare* tantundem est ac in genere *res angularis*. Sic ex notione abstractarum superficiei partium confuse oculis perceptarum, fit, *habens has illas superficiei partes* &c. h. e. *coloratus*: ex notione corporis humani ab animo humano abstracta

abstracta & in vagam applicationem transformata, fit: *unctus corpori*.

Atque haec in quamlibet applicationem abstracta notio est Grammaticorum *concretum* & *Adjectivum*.

§. 16. Res supra commemorato modo in vagam applicationem abstracta, potest porro per novas res cognosci & ad abstractionem vocari. Quare ut notio abstracta posset porro suis attributis subjici, animus nova abstractione formam concretionis abstulit, v. g. ut ex pius fieret pietas, pium esse. Et haec genesis *substantivorum abstractorum*.

§. 17. Illud quod per omnes abstractiones cogitatur remanere tanquam subjectum & fundamentum ejus, quod abstractum est, dicitur *substantia*. Id quod à substantia abstractum est, dicitur scholasticis *accidens praedicamentale*, Cartesianis *attributum*, aliis *praedicatum entis*.

§. 18. Vniuscujusque rei notio repraesentat animo complexum notionum plurium, quarum alias atque alias animus abstrahere h. e. seorsim cogitari possit. Illa vero, quae abstractioni obnoxia sunt, ita alia in aliis fundata sunt, ut in eorum fundamentum abeat ad rationes pauciores, videlicet ad eas vires aut partes, quae primae cogitantur rem illam sui nominis aut suae notio- nis facere, quo pertinet omnino modus, quo res orta est, aut oriri potest. Hae vires aut partes, quae primae cogitantur rem sui nominis facere

& proinde rationem sufficientem in se continent, cur cetera vel insint vel inesse possint, dicuntur *rei essentia*: sicuti nitrum, carbo & sulphur atque modus, quo illa sua proportione inter sese miscentur & elaborantur, conficiunt essentiam pulveris pyrii.

§. 19. Essentia potest considerari ut constans essentialibus pluribus. Si ea universa cogitantur, sunt omnino ei rei, cujus sunt essentialia, adaequata, & *propria*. Sin seorsim hoc tantum vel illud cogitatur, potest, ut sint *communia* v. g. essentialia pulveris pyrii commune erit *sulphuratum esse*.

§. 20. Quia essentia complectitur omnia ea, per quae res aliqua id est, quod est, consequitur, ut notio essentiae à notione ipsius rei non aliter sit distincta, quam notio eadem resolutior & abstracta, à notione eadem minus resoluta & plena: ut ideo quoque ad ineptias abire possit quaestio illa, utrum essentiae rerum sint aeternae & immutabiles, an minus.

§. 21. Essentia rei cognoscitur, si particulatim cognoscitur modus, quo res oritur aut oriri potest. Fieri vero solet, ut compendii gratia eum modum implicite & generatim tantum cogitemus per ultimum illud essentialia, quod essentiam consummat v. g. si dico: *speculi essentia posita in eo est, quod aptum ad id est, ut res per id reflexis ordine radiis cerni possit*: generatim hac cogitatione implico articulos modi illius, quo id assequi-

sequimur. Aut si in re Theologica dicimus. *Fidei essentia posita est in flagranti desiderio Christi ejusque salutis*, involvo generali cogitatione eum gradum cognitionis rerum divinarum vivae atque vividae, ex quo ista animi adfectio proficiscatur.

§. 22. Illa rei conditio, quae ex essentia rei necessario manat aut consequitur & proinde in subiecto rationem sufficientem habet, dicitur nostrorum temporum philosophis *attributum* & quidem *proprium*, si ex essentialibus universis; *commune*, si ex essentialibus communibus consequitur v. g. nigror pulveris pyrii, qui consequitur tantum potissimum ex carbonibus, est attributum commune, quod non soli pulveri pyrio convenit.

§. 23. Illa rei conditio, quae non in solis essentialibus rationem sufficientem habet, dici solet *accidens* & quidem *praedicabile, modus*: & est ejusmodi, ut sive absit à re, sive adsit, essentia eadem maneat v. g. quod pulvis pyrius funestus fuerit huic, illi. Nam ad hujus rei rationem sufficientem concurrunt non modo essentialia pulveris pyrii, sed & multae aliae rationes ipsius personae funestatae &c. Hic plura dici possunt, sed non sunt tanti.

Sequitur vero ex superioribus haec divisio, ut abstractum substantiae sit triplex: vel Essentialiale §. 18. vel Attributum §. 22. vel Accidens siue modus §. 23. Vnum quodque horum vel proprium vel commune.

§. 24. Notabilis singulatim est abstractio, quae facta est in notione corporis ratione tam extensionis, quam motus, ad genesin notionum *spatii & temporis*. In quo negotio primum notandum, motum corporis esse quasi genus extensionis secundarium, quandoquidem omnis natura motus imitatur naturam extensionis. Notio vero aequabilis extensionis abstracta à corpore extenso facta est *notio spatii*; notio aequabilis motus abstracta à corpore moto facta est *notio temporis*. At vero ad motum referri debet, quodcumque in hoc negotio aequabilis motus vicem imitari potest, quales sunt cogitationes aliae aliis succedentes. Aequabilis vero motus Solis aut alius alicujus rei se iridem habet ad notionem generalem temporis, ut mensurae cubitorum, stadiorum aut milliarium ad notionem generalem spatii.

§. 25. Etiam alia in animis fere omnium hominum notabilis abstractio facta est ex notione corporis. Quemadmodum enim corpus extensum est triplici directione in longum latum & profundum, ita postquam notio materiae abstracta fuit ab omni notione extensionis, orta est *notio puncti mathematici*. Abstracta longitudine à latitudine & profunditate orta est *notio lineae*; abstracta longitudine & latitudine à profunditate, *notio superficiei*.

De individuis & modo originis notio-
num generis & speciei.

§. 26. Si ex metaphora visus loqui pergimus, negotium abstractionis Logicae, uti jam innuimus, in genere positum est in variis facultatis illius, quae quasi oculus intellectus est, ab hac illa quamvis inseparabili notione averfionibus & ad has illas obverfionibus.

Longe vero lateque patentissimum genus *abstractionis* hoc erit, si neglectis ceteris, quamvis innumeris rei alicujus rationibus, conditionibus aut modis, mentem tantum obvertimus paucis ejusmodi rei conditionibus, quae multis rebus sunt communes. v. g. Hic liber, quem forte ob oculos & in manu positum habes, tam innumerabilibus constat partibus & proprietatibus, ut in omni rerum universitate nil quicquam sit, quod plane idem sit atque hic liber, nedum ille idem liber esse possit, quem hoc ipso momento hoc loco, hac manu &c. teneo. Possum vero innumerabili multitudine proprietatum neglecta animum tantum obvertere iis conditionibus, quod v. g. illa res sit corpus foliatum, accommodatum ad recipiendam scripturam. Simulatque haec abstractio facta est, ecce, notio *hujus* libri, abit, abjecta demonstratione, in notionem *libri*, & notio, quae antea anguste ad rem singularem tantum pertinebat, completitur nunc numerum rerum inexputabilem, libros, qui fuerunt, sunt, futuri sunt & fieri possunt.

possunt. Atque hoc genus abstractionis, ejusque in animo facultas est vastum illud ad longe lateque provehendas cognitiones humanas à Deo prospectum quasi vehiculum.

§. 27. Res in cujus notione nulla ad communionem plurium notionum abstractio facta est, dicitur *individuum*; & ipsa notio ejusmodi rei, *notio individui*, sive *notio singularis*: sicuti individuum est: *hic liber, ille iste homo, Petrus, Titus &c.* item res quaevis, qualis sensibus percipitur. Notio vero, in qua ejusmodi abstractio facta est, *notio universalis* appellatur, qualis est notio *libri in genere*.

§. 28. Per se apparet, notiones universales non esse utique omnes aequae universales, sed prout porro alia atque alia abstractio facta aut non facta est, magis vel minus universales v. g. notio *canis* est notio universalis. Non habita ratione naturae ejus, quae canem omnino canem facit, sed abstracto inde tantum corpore vivo sentiente cum quatuor pedibus, fit notio magis universalis, notio quadrupedis. Neglectis pedibus ex abstractis ceteris fit notio animalis. Neglecto porro interno sentiendi & movendi principio, notio corporis &c. Notio, à qua, ut ita loquar, tantum abrasum est, quantum abradi potuit, est notio illa, cum cogito *rem, aliquid*.

§. 29. Notio universalis comparata ad notionem suam magis universalem, dicitur *species*:
Com-

Comparata ad notionem sibi subjectam minus universalem, *genus*. *Species infima* dicitur, quae proxima est notioni individuae v. g. notio canis, nisi ipsos canes antea in species dividere velis: *genus summum*, in quo non porro abstractio fieri potest v. g. *res*, *aliquid*. Eadem opera intelligitur, quid sibi velit, *genus propius*, *proximum*, *remotum*, *remotius* &c.

§. 30. Genus complectitur plures res, quam species, & species complectitur plures, quam singularis notio individui. Quare genus dicitur *latius* sua sibi subjecta specie, species *angustior* suo genere, neutrum neutri *adaequatum*.

§. 31. Sed si rationem habeas cogitationum, & quaeras, utrum duorum sit gravius & ponderosius ex cogitationibus, genus, an species: hoc est, plusne cogitare debeas, si genus cogites, an plus, si speciem aut individuum; in promptu intelligere est, esse cogitatione gravissimam notionem singularem individui, levio-rem notionem speciei; eandem tamen gravio-rem, si comparetur ad notionem sui generis: nam certe plus cogitare oportet, si *animal quadupes* cogitas, quam si omnino *animal*. Ergo levissima est, ut ita loquar, cogitatio, si *rem* aut *aliquid* cogites. Quare etiam nulla ibi locum habet notionis analysis, id quod intelligas, si quis te interroget, quid *res*, quid *aliquid* sit.